

10. ábra. Fordulatszám-szabályozó kapcsolás (fordulatszámirtó)

szültségét, így Th_2 nem kap gyújtó-impulzust és zárva marad.

Állítsuk a csúszkát az 1. pont közelébe, ekkor a C_1 feszültség eléri a D_8 gyújtófeszültségét és Th_2 begyújt. Ezáltal az áramirány a Graetz-egyirányító miatt nem változik. A tekercs áramirány-változásának következménye a motor forgásirányának megváltozása.

A csúszka középállásában viszont sem C_1 , sem C_2 feszültsége nem éri el D_7 , ill. D_8 gyújtófeszültségét, tehát egyik tirisztor sem gyújt be, a motor áram nélkül marad. Az R_7 szabályozó feladata a „holtzóna” kiegyenlítése az R_5 középállásában. Az R_3 és R_4 ellenállások a megfelelő C_1 , ill. C_2 kondenzátorokat sütik ki.

Fordulatszám-szabályozó univerzális motorokhoz

A 8. és 9. ábra szerinti kapcsolások közös hátránya, hogy terhelés alatt képtelenek a beállított fordulatszámot tartani. A 10. ábra egy olyan megoldást tartalmaz, amely terhelés növekedésekor a fázishasítási szöget automatikusan csökkenti és a beállított fordulatot viszonylag jól tartja.

A negatív félperiódus ideje alatt és a pozitív félhullám elején a motoron nem folyik áram. A remanencia alapján — a vasmagban — a motor U_M feszültséget gerjeszt, amely max. 10 V lehet és a fordulattal arányos. A pozitív félhullám kezdetén T_1 zár, T_2 vezet és T_3 zár. Th_1 ennek alapján szintén zárva van. A 10b ábra elvi

vázlata szerint a szabályozó C_1 kondenzátora a félhullám kezdetén az U_1 és U_M feszültségek különbségére töltődik. Az U_1 feszültséget az R_2 potenciométer a D_1 Zener-dióda feszültségéből nyeri. (0–18 V között állítható.) A motor által gerjesztett U_M feszültség viszont fordulatszámfüggő. Mielőtt a C_1 feszültsége eléri a T_1 tranzisztor nyitófeszültségét, ez kinyit, ennek eredményeképpen a tirisztor begyújt.

A motor terhelése esetén (a fordulatszám csökkentésével) U_M értéke csökken (az árammentes időpontokban). U_1 és U_M közötti különbség nő, ami a C_1 kondenzátor gyorsabb töltődését, tehát korábbi tirisztorgyújtást eredményez, következésképpen a motor növekvő teljesítményt kap és igyekszik az eredeti fordulatra

viSSzaállni. A fordulatszámot az R_2 potenciométerrel folyamatosan állíthatjuk.

A tirisztor gyújtásakor U_M értéke a pillanatnyi hálózati feszültség értékére ugrik, ami által C_1 áttöltődik. A D_3 dióda a kondenzátor feszültségét a nyitófeszültség-értékre határolja, egyidejűleg védi a tranzisztor-kapcsolást a tönkremeneteltől.

A negatív félhullám idején R_4 és D_2 a C_1 kondenzátor feszültségét szintén a D_3 nyitófeszültségében rögzíti. Ez biztosítja, hogy C_1 töltődése a pozitív hullám kezdetén mindig azonos szintről indul. Az R_5 – C_1 RC-tagot a mindenkori motortípushoz kell hangolni. Az R_6 – C_2 RC-tag képezi a tirisztorvédő kapcsolást, egyúttal a C_3 -mal, ill. a D_4 Zener-dióddal közösen állítják elő a tranzisztoros kapcsolás üzemi feszültségét. A K kapcsolóval a szabályozást kiiktathatjuk.

Fényerőszabályozó kapcsolás izzólámpához

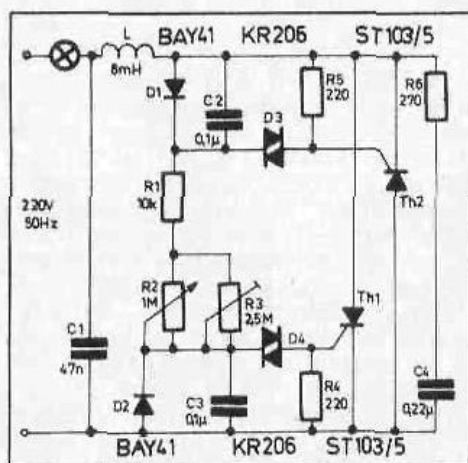
A fényerőszabályozó kapcsolási rajza a 11. ábrán látható. Az egyik félhullám idején C_2 a D_2 – R_1 -en, továbbá R_2 – R_3 -on keresztül feltöltődik. Mielőtt a C_2 kondenzátor feszültsége a diac gyújtófeszültségét eléri, Th_2 begyújt. A következő félhullám alatt C_3 D_1 – R_1 -en és a párhuzamos R_2 – R_3 -on át töltődik, tehát Th_1 fog vezetni.

Az R_2 potenciométer segítségével a fázishasítási szög 25°–160° között szabályozható. R_3 -mal a maximális fáziskésleltetési szög állítható.

A D_1 és D_2 diódák gondoskodnak arról, hogy a hozzájuk rendelt C_2 és C_3 a megfelelő félhullám idején kb. 0 V-ig kiszüljenek, tehát a következő félperiódus alatt a töltődés azonos szintről indul. Az L fojtó határolja a terhelési áram növekedésének sebességét és egyidejűleg csökkenti az izzólámpákra jellemző, igen nagy bekapcsolási áramlöketet, valamint zavarszűrést végez. A tárgyalt kapcsolás terhelhetősége kb. 500 W.

Irodalom:

1. Radio Fernsehen Elektronik 1976/22.
2. Heumann—Stumpe: Tirisztorotechnika 1971.
3. Tungstam Halbleiterbauelemente 1978. (katalógus)

11. ábra. Fényvezérlő kapcsolás izzólámpához

A SZERKESZTŐSÉG

CÍME:

Rádiótechnika

Budapest, Pf. 603. 1374